

Окреслені психологічні особливості життя людей в кризових умовах повністю не вичерпують поставленої проблеми, проте спрямовують на подальший науковий аналіз і глибоке розкриття питання проживання кризи в умовах сучасного розвитку суспільства.

Andriashyna Nataliia. PSYCHOLOGICAL FEATURES OF THE CRISIS IN MODERN CONDITIONS DEVELOPMENT OF SOCIETY

The article reveals the concept of development, crisis, psychological features of the crisis, outlines the social changes that cause the crisis, the modern conditions of development of a society, described the changes caused by crisis in psychology of people, specified the basic recommendations concerning a life of people in crisis conditions of development of a society, defined the prospects of scientific researches.

Key words: development, crisis, psychological features of crisis, modern conditions of development, development of society, emotional states, experiences, personality resource.

УДК 159.964.21-057.87

МАТЯШ-ЗАЯЦ Л. П.,
кандидат психологічних наук,
доцент кафедри психології

ФЕНОМЕН КОНФЛІКТУ У СВІДОМОСТІ СТУДЕНТІВ

Стаття присвячена аналізу уявлень про конфлікти студентів, які опановують фах психолога. На основі аналізу описів студентів робиться висновок про недостатньо сформоване у студентів розуміння сутності конфлікту та розуміння особливостей власної поведінки у конфліктних ситуаціях.

Ключові слова: конфлікт, свідомість, стратегія поведінки у конфлікті.

Конфлікти відіграють важливу роль у житті кожної людини, і часто їх вплив на особистість і на суспільство виявляється негативним. Щоб зменшити цей негативний вплив, необхідно чітко розуміти сутність конфлікту. Особливої актуальності набувають знання про конфлікт у структурі професійних знань психолога, оскільки психолог має володіти науковими знаннями про цей феномен. Саме тому важливо розуміти, які базові знання мають студенти-психологи про конфлікти.

Наше дослідження ми проводили зі студентами, які навчаються на спеціальності “Психологія” або у яких психологія є додатковою спеціалізацією, на початку вивчення курсу “Психологія конфлікту”. У своєму дослідженні ми ставили за мету виявити, як конфлікт представлений у свідомості студентів. З цією метою ми просили студентів у письмовій формі висловити свої міркування, дотримуючись такої логіки: що я знаю про конфлікти, яку роль відіграють конфлікти у житті людей загалом та у моєму власному житті, як вони бачать себе у конфліктній ситуації.

У дослідженні взяли участь студенти різних факультетів НПУ імені М. П. Драгоманова: факультету філософії та суспільствознавства, української філології та літературної творчості імені А. Малишка, Навчально-наукового Центру вечірнього навчання. Кількість досліджуваних – 41 особа.

Насамперед ми спробували проаналізувати, як феномен конфлікту представлений у майбутніх психологів на когнітивному рівні, тобто оцінити рівень знань учасників дослідження про конфлікти. Аналіз відповідей дозволяє зробити такі висновки. 3-поміж усіх досліджуваних 11 осіб (майже 27%) не дали прямої відповіді на це питання. Відповіді решти досліджуваних ми розділили на 2 категорії: одна частина досліджуваних (10 осіб, 24%) в цілому змогла дати більш-менш чітке визначення даного поняття. Зокрема, визначали конфлікт як зіткнення думок, інтересів, сил, домагань, потягів. І практично у кожному визначенні мова йшла про те, що без конфліктів життя в принципі неможливе, що вони присутні у всіх сферах буття особистості: у сім'ї, на роботі, у дружніх та партнерських стосунках, а також можуть існувати на міждержавному рівні. Цікаво, що для переважної більшості

опитуваних поза увагою залишилися внутрішньоособистісні конфлікти. Лише 5 осіб (12%) зазначили, що конфлікти можуть відбуватися не лише у соціальному житті, а і у самій особистості як наслідок внутрішніх суперечностей і можуть проявлятися як внутрішня боротьба між різними потягами і бажаннями, між сильними бажаннями і вимогами суспільства. Решта досліджуваних – а це майже половина усіх студентів, які взяли участь у роботі – продемонстрували дуже нечітке, розмите уявлення про конфлікт, характеризуючи його переважно як негативний прояв людських стосунків, пов'язаний з незгодою, а також з можливістю застосування фізичної агресії по відношенню до опонента. При цьому часто вдавалися до опису самих конфліктних ситуацій, які можуть виникати на різних етапах онтогенезу та у різних сферах життя. Практично усі досліджувані, намагаючись дати визначення такому феномену, як конфлікт, фіксували увагу на його негативних аспектах: що він руйнує стосунки, викликає роздратування, тривогу та інші негативні емоції, заважає роботі. Одна із опитаних студенток навіть зазначила, що більшість людей оцінюють конфлікти виключно як негативне явище і у деяких осіб навіть сформувалася особлива боязнь конфліктів – “конфліктофобія”. І лише 4 досліджуваних (а це 10%!) відзначили, що у конфліктах поряд із негативними аспектами можуть бути закладені і позитивні можливості: “конфлікт – це певна рушійна сила для особистісного розвитку”, “конфлікти спонукають до дій, допомагають “прокинутися”, подивитися на ситуацію з іншої позиції, задовольняють потребу в новій інформації, розширюють коло інтересів, знань” (Діана, 4 курс), “конфлікти у моєму житті допомагають краще розуміти інших, бути відповідальною, чуйнішою” (Юлія, 4 курс), “без конфліктів людина не може розвиватися, долати перешкоди та досягати нових висот, зростати у плані суспільного поля”, “конфлікти ... загартовують до життєвих явищ різного типу” (Ганна, 1 курс магістратури). Такі відповіді досліджуваних дозволяють нам зробити висновок про те, що сучасні студенти все ж залишаються мало обізнаними із сутністю та змістом конфлікту і схильні до негативної оцінки даного явища. Це дає підстави зробити припущення про те, що уявлення студентів про конфлікти спираються переважно на побутові знання. І відповіді досліджуваних підтверджують дане припущення. Переважна більшість із них вказують, що вперше познайомилися з конфліктом як явищем відбулася ще у дитинстві, перші конфлікти, які спливають у пам'яті майже в усіх пов'язані із конкуренцією за іграшки. На питання про те, під впливом яких умов сформувалися знання про конфлікт, усі досліджувані зазначили, що переважно із власним досвідом спілкування з однолітками та батьками, а вже пізніше до формування конфліктологічних знань долучилася школа. Однак школа, за розповідями досліджуваних, сприяла переважно розширенню знань про конфлікти у більш широкому соціальному контексті – під час вивчення суспільних та гуманітарних дисциплін вони познайомилися із політичними та міждержавними конфліктами. У той же час конфлікти внутрішнього світу та міжособистісні залишилися поза межами розгляду. Відтак під час навчання у школі досліджувані також не змогли отримати необхідної науково обґрунтованої інформації про дане явище.

Важливим аспектом аналізу конфліктної поведінки особистості є аналіз стратегій поведінки у конфлікті. Існують різні підходи до аналізу і визначення таких стратегій. Науковці, які досліджують дану проблему, по-різному можуть підходити до опису цих стратегій [1], [2], [3]. Найбільш популярним та широковживаним є підхід Томаса-Кілмена [3]. Однак при аналізі відповідей досліджуваних ми спиралися на схему, запропоновану Н. В. Гришиною. Зокрема, при описі стратегій реагування на конфліктні ситуації, вона позначає їх такими термінами:

- 1) уникання (відхід, ігнорування конфлікту);
- 2) “боротьба” (чи то з партнером, чи то з собою, розглядається як спроба пригнітити конфлікт);
- 3) діалог (поєднує у собі стратегії пошуку варіантів вирішення проблеми шляхом інтеграції, пошуку оптимальних варіантів її розв'язання або досягнення компромісу між сторонами).

Аналіз відповідей досліджуваних показав, що усі (!) вони вважають, що при виникненні конфліктної ситуації найкращий варіант – співпраця, докладання зусиль до пошуку оптимального варіанту вирішення проблеми, який дасть можливість максимально задовольнити інтереси кожної із сторін. Однак ми виявили певну суперечність між тим, як досліджувані описують власну поведінку у

конфліктних ситуаціях та тим, як вважають за правильне чинити у них. 11 учасників дослідження (26,8%) зазначили, що у разі виникнення конфлікту, або навіть загрози його виникнення вони намагаються обрати стратегію уникання. Про такий вибір свідчать відповіді типу: “у мене конфлікту немає, конфлікт є у них” (очевидно, маючи на увазі інших учасників ситуації), “ігнорую проблеми, намагаюся не втручатися у ситуацію”, “усіма способами стараюся уникнути конфлікту”, “займаю нейтральну позицію”, “мене це не стосується, якщо комусь подобається – нехай розважаються” тощо. Ми схильні розглядати вибір такої стратегії реагування як прояв незрілості, небажання докладати зусиль для вирішення проблемної ситуації. На другому місці виявилася стратегія компромісу, її обрали 6 досліджуваних (14,6%). Якщо спиратися на схему Н. В. Гришиної, то така стратегія є демонстрацією готовності домовлятися, тобто шукати можливості вирішити проблему. Однак при цьому варто пам'ятати, що компромісне рішення зазвичай передбачає відмову від частини власних домагань, а відтак може залишити почуття образи, невдоволення. І лише 4 досліджуваних (9,7%) зазначили, що справді намагаються знайти найкращий варіант вирішення конфліктної ситуації, який максимально задовольнить кожну сторону. Але виявилось також і те, що майже половина досліджуваних (20 осіб, 48,7%) взагалі не дали відповіді на дане питання. І така ситуація вже дає нам право робити різні припущення щодо її причин. По-перше, ми можемо припускати, що досліджувані самі не визначилися з тим, який варіант поведінки вони обиратимуть у разі виникнення конфлікту. Інше припущення може полягати у тому, що вони з якихось причин соромилися повідомити про свій вибір стратегії реагування. Не виключаємо і такої можливості, що відмова відповідати на це питання обумовлена проявом психологічного захисту. Ще одне пояснення може полягати у тому, що студенти, які брали участь у опитуванні, самі недостатньо усвідомлюють особливості своєї поведінки у конфліктних ситуаціях. У будь-якому разі пошук відповідей на дане питання може стати предметом подальших розвідок у цьому напрямку.

Література

1. Гришина Н. В. Психология конфликта // Н. В. Гришина. – СПб. : Питер, 2000. – 464 с.
2. Рубин Дж. Социальный конфликт: эскалация, тупик, разрешение // Рубин Дж., Пруйт Д., Ким Хе Сунг. – СПб. : Прайм-ЕВРОЗНАК, 2001. – 352 с.
3. Tomas K. W., Kilmann R. H. Tomas-Kilmann conflict mode instrument. – N.-Y. : XICOM, 1990.

L. Matiash-Zaiats. CONFLICT PHENOMENON IN STUDENTS' CONSCIOUSNESS

The article is devoted to the analysis of ideas about conflicts of students who master the profession of a psychologist. Based on the analysis of students' descriptions, a conclusion is made about the insufficiently formed students' understanding of the essence of the conflict and understanding of the peculiarities of their own behavior in conflict situations.

Key words: conflict, consciousness, strategy of behavior in conflict.

УДК 316.772.2

САГАЙДАК С. П.,
старший викладач кафедри психології

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ НЕВЕРБАЛЬНОГО СПІЛКУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ

У статті викладені результати проведеного теоретичного аналізу наукової літератури, присвяченої дослідженню проблеми розвитку невербальних засобів спілкування.

Ключові слова: невербальне спілкування, невербальні засоби спілкування, розвиток невербальних засобів спілкування.